

Markku Valtonen
Erosta Elossa –projekti
Miessakit ry

Mitä miehen täytyy tietää – ja sietää?

Selviytyminen erotilanteesta sosiaalitoimen asiakkaana

SISÄLLYSLUETTELO:

OLE NOPEA – ETSI TUKEA.....	3
LAPSEN ETU EROKILANTEESSA JA SEN JÄLKEEN.....	4
OMA ALOITTEELLISUUS.....	5
SOSIAALITYÖNTEKIJÄKIN ON VAIN IHMINEN	5
PYYDÄ TIETOA VAIHTOEHDOISTA JA MAHDOLLISUUKSISTASI	6
TUNTEET JA JÄRKI – JÄRJETTÖMÄT TUNTEET	7
TILAPÄISJÄRJESTELYT	8
VAIMONI ON HIENO IMMEINEN	8
YHTEISTYÖKYKY JA MUIDEN MIELIPIDE	9
LOPPUTULOKSEEN VAIKUTTAVIA ASIOITA	9
LASTEN MIELIPIDE JA TUTKIMUKSET	10
ELATUSAPU	11
TULEVAISUUS	11
LAPSEN ETU.....	12

Eron hetkellä ja heti sen jälkeen

Olet eroamassa puolisostasi tai puolisosi on eroamassa sinusta, kenties kumpikin haluaa lähteä omille poluilleen. Suhteessanne on varmasti – ainakin joskus – ollut paljon myönteistä ja siksi ero voi olla hyvin vaikea. Erityisen vaikea ero voi olla, jos aloitteen on tehnyt puolisosi. Eron saattaa liittyä voimakas henkilökohtainen loukkaantuminen siitä, että et kelpaa enää puolisollesi. Pelko omasta ja lasten selviytymisestä hiipii mieleen.

Kaikki yhdessä rakennettu näyttää sortuvan: suhde puolisoon, lapsiin, ystäviin ja myös yhteistä omaisuutta uhkaa menetys. Tällaisessa tilanteessa toimintakyky kriittisen tärkeällä hetkellä on usein heikentynyt, ajatukset kiertävä noidankehää ja tunteet myrskyävät: ahdistus vaihtuu epätoivoksi ja aggressioksi. Kuitenkin oma ja lasten elämä olisi järjestettävä uudelleen. Erityisen tärkeää on ymmärtää, mitä ero merkitsee isän ja lasten väliselle suhteelle. Lapset tarvitsevat isäänsä – mahdollinen yhteyksien katkeaminen lapsiin ja taloudellisen tilanteen heikkeneminen koettelevat hermoja. Tilanteeseen kannattaa hakea keskusteluapua niin läheisiltä kuin ammattilaisiltakin – mieluiten jo ennen eroa.

Ole nopea – etsi tukea

Ensimmäinen sääntö: jos ero on edes etäisessä tulevaisuudessa mahdollinen, ota yhteyttä sosiaalitoimeen (esim. perheasiainyksikköön). Eri kunnissa nämä palvelut on järjestetty hieman eri tavoin, mutta oikeat ihmiset löytyvät soittamalla sosiaalitoimen puhelinkeskukseen. On ensiarvoisen tärkeää, että saat ensiksi rauhassa kertoa oman näkemyksesi tilanteesta. Ihmisille syntyy missä ammatissa tahansa aina ensivaikutelman perusteella sisäinen malli siitä, mikä on asioiden oikea laita. Myöhemmin tätä mallia täydennetään uuden informaation myötä, mutta psykologinen tosiasia on se, että perusmalli itsessään ei vaihdu kuin harvoin.

Ennen kun otat yhteyttä sosiaalitoimeen, on hyvä jo valmiiksi jäsentää olennaiset asiat kysymyksen muotoon ja selvittää ne itselleen. Tietty ”avuttomuus” ei välttämättä ole pahasta. Olennaista on herättää sosiaalityöntekijässä *auttamishalu*. Asiallisuus nöyryys ja näennäinen avuttomuus voivat olla avuksi. Ensi vaiheessa on hyvä kysyä, miten eroprosessi käytännössä etenee ja samalla antaa yleiskatsaus perhetilanteesta. Samalla voit tiedustella, mitä vaihtoehtoja asioiden etenemisen ja tulevien järjestelyjen osalta on olemassa liittyen erityisesti lapsiin ja asumiseen. Sosiaalitoimessa ei pääsääntöisesti olla kovinkaan kiinnostuneita vanhempien keskinäisistä väleistä. Heidän tehtävänä on keskittyä lasten hyvinvointiin erotilanteessa. Jos sieltä kuitenkin ohjataan perhetyön piiriin (esim. perheneuvola), kannattaa heti viestiä omaa valmiutta yrittää parisuhdetta korjata, vaikka tilanne olisikin jo toivoton, eli eroratkaisuun olisi jo päädytty.

On myös hyvä varmistaa, että saadut neuvot ja ohjeet ovat oikeita – sosiaalitoimessa työskentelee nykyisin monella paikkakunnalla epäpäteviä henkilöitä. Usein erotilanteen ongelmiin on olemassa myös kirjallinen opas, josta selviävät ainakin perusasiat. Voit jo aluksi tiedustella mahdollisuutta saada asioita käsittelemään mies-naistyöntekijäparin (tästä on olemassa Stakesin ohjeistus). Käytännössä tämä on valitettavan harvoin mahdollista toteuttaa.

Sinulla ei tarvitse olla vielä edes varsinaista ongelmaa: olennaista on se että pääset riittävän varhaisessa vaiheessa esittämään näkemyksesi. Muuten joudut tilanteeseen, jossa vain vastaat kysymyksiin, joita virkailijat esittävät heillä jo olevan tapauskuvauksen perusteella. Sen on tietenkin pohjustanut puolisosi jo hyvissä ajoin.

Sinänsä sosiaalityöntekijät suhtautuvat usein hyvin myönteisesti ennalta ehkäiseviin kysymyksiin ja ovat halukkaita sinua auttamaan. Heidän työnsä olisi paljon helpompaa, jos ihmiset myös joskus noudattaisivat heidän neuvojaan. Muista aina tarkkaan kirjata itsellesi yhteydenottotiedot: koska, kenen kanssa ja mistä asioista olette keskustelleet. Heidän työkäytännönään on kirjata kaikki

yhteydenotot sisältöineen, mutta aina käytäntö ei vastaa todellisuutta – eli pidä tarkkaa kirjaa näistä yhteydenotoista. Voit myös halutessasi saada sosiaalityöntekijöiden tekemät kirjaukset itsellesi.

Jos olet myöhässä ja toinen osapuoli on jo ehtinyt omat tarinansa kertoa, ei sittenkään ole myöhäistä. On parempi jos kuitenkin omaehtoisesti otat yhteyttä, kuin että jätät odottamaan virallisia yhteispalavereja, joissa sinulle on jo valmiiksi asetettu syytetyn ja mahdollisen maksumiehen rooli. Ole aina askelta asioiden edellä – jos tulet jäljessä, mikään loppukiri ei yleensä enää auta.

Monet miehet ovat siinä käsityksessä, että he eivät olisi riittävän hyviä lähihuoltajia lapsilleen. He saattavat luovuttaa ja tyytyä siihen mitä annetaan. Myöhemmin tämä ratkaisu luultavasti harmittaa. On tärkeää, että luotat tilanteessa omiin kykyihisi isänä ja lastesi lähihuoltajana. Jos uskosi tässä asiassa horjuu, hae sille pikaisesti vahvistusta! Vaikka olisitkin vastannut enemmän perheen elatuksesta ja vähemmän arkisten käytännön asioiden hoitamisesta, voit kartuttaa taitojasi ottamalla isälle kuuluvan paikan myös lastesi arjessa.

Lapsen etu erotilanteessa ja sen jälkeen

Kuten jo edellä viitattiin, on ensiarvoisen tärkeää tuoda ensimmäiseksi esiin huoli lapsista. Aikuisten välisistä kiistoista ei kenenkään viranomaisen tarvitse tässä maassa olla kiinnostunut, sen sijaan lasten osalta tilanne on toinen: lastenvalvojen virkavelvollisuuksiin kuuluu nimenomaan lasten eduista huolehtiminen esim. erotilanteessa.

Siksi on ratkaisevan tärkeää kaikissa yhteyksissä nostaa esiin lasten etu. Käytännössä tämä tarkoittaa usein esim. sitä, että lasta ei riistetä pois tutusta ympäristöstään eikä hänelle tärkeiden ihmisten piiristä. Selvitä mahdollisuutesi jäädä asumaan kotiisi lasten kanssa, koska puolisisi tehtävänä on hankkia erotilanteessa itselleen oma asuntonsa. Lapsen etuun vetoaminen on tietenkin sikäli hankala asia, että sillä voidaan perustella miltei mitä tahansa, toisaalta taas ei mitään. Kysymys on asioiden tulkinnasta ja kyvystä ilmaista itseään niin, että tämä perusajatus lasten edusta välittyy sosiaalityöntekijöille. On selvä, että rintaruokinnassa olevan lapsen etu vaatii pääsääntöisesti tiivistä vuorovaikutusta oman äitinsä kanssa, mutta vähänkin vanhemman lapsen kohdalla tilanne on jo tulkinnanvaraisempi: jos molemmat vanhemmat ovat lasta tasa-arvoisesti hoitaneet, ei ole perusteltavissa, että lapsen etu olisi olla automaattisesti äitinsä lähihuoltajuudessa.

Isän rooli työssäkävynä perheenelättäjänä ei tee häntä huonommaksi vanhemmaksi – hänen tehtävänsä huoltajana on ollut yhtä tärkeä kuin kotona olevan äidinkin. Tässäkin asiassa on onneksi tapahtunut tasa-arvoistumista niin, että molemmat vanhemmat ovat pääsääntöisesti työelämässä. Tosin vielä nykyisinkin usein ajatellaan, että äiti on jotenkin automaattisesti ensisijainen huoltaja, joka kykenee huolehtimaan paremmin lapsista.

Miten sitten tuoda esiin se, että on aidosti kiinnostunut lapsen edusta? Lapsi ei omaa etuaan aina hahmota tai osaa sitä ilmaista, juridisestikin sillä on merkitystä vasta lapsen täytettyä 12 vuotta. Lapsen edun hahmottaminen voi olla vaikeaa molemmille vanhemmille, kun erokriisi on kuumimmillaan. Lapsen etu ei voi kuitenkaan olla se, että isä häädetään perheestä äidin yksipuolisella päätöksellä: tähän ei pidä missään nimessä suostua, kuten ei myöskään siihen, että äiti kaappaa lapset kodista karatessaan omille teilleen. (Viimeksi mainittu ei ole edes lain mukaan mahdollista – yhteishuollossa olevien lasten asuinkirjoja ei voi edes yksipuolisesti muuttaa ilman oikeuden päätöstä.) Jos äiti nykyimuodin mukaisesti lähtee pelkästään tarkoitushakuisesti turvakotiin, eikä anna tavata lapsia, kannattaa isän mennä lastensuojelun sosiaalityöntekijän pakeille ja pyytää häntä järjestämään pikaisesti mahdollisuus lastensa tapaamiseen.

Asia on erilainen, jos on todistettavasti syyllistynyt vaimon tai lasten pahoinpitelyyn – tällöin sosiaalityöntekijät harkitsevat, miten tilanteessa pitää toimia lasten edun mukaisesti. On kuitenkin syytä muistaa, että usein käy niin, että toisen osapuolen oma kertomus katsotaan riittäväksi ”todisteeksi” - tähän epäkohtaan olisi saatava pikainen muutos. (Tasapuolisuuden vuoksi täytyy

muistaa, että harva mies menee tunnustamaan vaimonsa tai lastensa läiskimistä – sama pätee tietenkin myös naisiin.)

Lainsäädäntö lähtee siitä, että on lapsen edun mukaista säilyttää tiiviit yhteydet molempiin vanhempiin ja siksi on tuotava selvästi esiin se, että voi toista osapuolta paremmin taata tämän yhteydenpidon säilymisen. Lapsen edun mukaista on myös jatkuvuus asuinpaikan ja läheisten ihmisten suhteen. Tätä asiaa on syytä korostaa. Se kumpi osaa viestiä tämän seikan, on yleensä vahvoilla: mitä paremmin pystyt takaamaan lapsen elämän muuttumattomuuden erotilanteesta huolimatta, sitä paremmin osoitat kykyisi huolehtia lapsen eduista.

Lapsen etua arvioitaessa on tietenkin muistettava asioiden kääntöpuoli: onko näköpiirissä että jompikumpi voisi eron jälkeen toimia suoranaisesti lapsen etua vastaan esim. estämällä lapsen tapaamisen ja yhteydenpidon toiseen vanhempaan. Lisäksi nousee esiin mahdollinen toisen vanhemman mustamaalaaminen, kuten väitteet esim. päihteidenkäytöstä, väkivaltaisuudesta ja muista ”huonoista elämäntavoista”. (Tällaisiin syytöksiin on jo ennalta syytä varautua vaikka ne olisivatkin tyystin perusteettomia – jos niistä ei löydy todisteita, kannattaa ne jättää omaan arvoonsa ja keskittyä niihin myönteisiin mahdollisuuksiin, joita voi lapsen edun kannalta tarjota. Ei kannata kuitenkaan hämmästyä mistään: kyllä ne pornolehdetkin saatetaan ottaa tietyssä tilanteessa pelimerkeiksi.)

Oma aloitteellisuus

Alussa viitattiin siihen, että kannatta olla liikkeellä mieluummin etuajassa kuin myöhässä. Yhtä tärkeää on olla itse aloitteellinen ja tehdä valmiiksi esitys siitä, miten jatkossa järjestetään huoltajuuskysymys ja tapaamisjärjestelyt. Lähtökohtaisesti riitaisessa erossa pitää pyrkiä mahdollisimman yksityiskohtaisen esitykseen esim. lomajärjestelyistä ja mahdollisista lasten kuljetuksista. Mikäli ero on ollut edes verrattain sopuisa, on yleensä enemmän tilaa joustavuuteen, ja se olisi usein myös sekä lapsen että vanhempien etu.

Olellaista on se, että itsellä on tällainen esitys jo hyvissä ajoin laadittuna – juristin tuella tai ilman – ja se on myös sosiaaliviranomaisten tiedossa. Muussa tapauksessa käy helposti niin, että toisella osapuolella tällainen esitys on valmiina odottamassa allekirjoitustasi, ja tässä vaiheessa voi olla hankala alkaa ”kilpailevaa” esitystä myymään. Muista että toisen osapuolen esitys on yleensä jo sosiaalityöntekijöille ”myyty” ellei se ole aivan mahdoton. Ex-puoliso on myös sitoutunut omaan esitykseensä eikä haluaisi siitä tinkiä.

Tosiasiassa miltei poikkeuksetta joudutan joitakin kompromisseja tekemään puolin ja toisin. Tähän on hyvä jo ennalta henkisesti varautua. Kenties kannattaa omassa esityksessä jättää myös hieman pelivaraa. Lähtökohtaisesti tilanne on usein se, että nainen hakee yksinhuoltajuutta, mitä ei missään nimessä hänelle myönnettäisi, mutta myöntyy sitten lähihuoltajaksi. Lopputulos on viikonloppuisen rooli ja elatusapumaksut pitkäksi aikaa. Kannattaa tietenkin miettiä mitä itse *todella* haluaa, periaateriitoja näissä asioissa ei kannata käydä. Ole kuitenkin lastesi isänä rohkea ja usko kykyihisi olla vähintään yhtä hyvä huoltaja kuin äitikin.

Sosiaalityöntekijäkin on vain ihminen

Otsikko on toki hieman harhaanjohtava: sosiaalityöntekijä on yli 90% tapauksista nainen. Tähän on syytä varautua. Sen perusteella ei kuitenkaan kannata lähteä liian vahvoihin ennakkoluuloihin sopimusta sosiaalitoimeen tekemään. Sosiaalityöntekijät tunnistavat helposti kielteisen ennakkokäsityksesi ja joskus tällaiset ennakkosenteet toteuttavat itse itsensä.

Mihin sitten voit varautua, kun lähdet tekemään sopimusta lasten väliaikaisestakin huollosta ja tapaamisoikeuksista? Lastenvalvojat toimivat työpareina, eli miehenä voit varautua siihen, että tilanteessa on *vähintään kolme naista* sinua ”vastassa”. Kuten edellä mainittiin, voit kuitenkin kysyä

mies-naistyöparia objektiivisen kohtelun varmistamiseksi (Stakesin suositus 2001, <http://www.stakes.fi/stakestieto/julkaisut2000/op46.htm>). Enemmänkin porukkaa voi olla, jos toisella on tukihenkilö mukana, jotkut tuovat tilanteeseen myös juristinsa. Sinulla on tässä asiassa tietenkin samat oikeudet esim. tukihenkilön käyttöön. Useimmat sosiaalityöntekijät pitäisivät kyllä tämän ”ulkopuolisen” porukan mieluummin poissa tai vaativat ainakin, etteivät nämä osallistu itse keskusteluun. Muista että sinun – kuten ei myöskään ex-kumppanin – ole pakko suostua neuvottelemaan yhtään mistään. Tällöin asiat tosin päätyvät oikeuden ratkaistavaksi, mikä vie aikaa ja rahaa. Lisäksi oikeus todennäköisesti kuitenkin tilaa sosiaalitoimelta olosuhdeselvityksen. Parasta olisi pyrkiä löytämään sopimalla riittävän hyvä ratkaisu sekä sinulle itsellesi että lapsillesi.

Erotilanteessa sukupuoliroolit usein korostuvat, mutta niiden esiintuominen korostetusti sosiaalitoimessa on ehdottomasti väärä strategia, vaikka tilanne ”hieman” epätasapainoiselta vaikuttaakin. On muistettava että se voi olla miehelle myös etu: kyllä edelleenkin on harmittavan harvinainen poikkeus, että isä on aidosti lapsistaan kiinnostunut niin, että haluaa lähivanhemmuuden tai ainakin laajat tapaamisoikeudet. Eikä maskuliinista charmiakaan kannata koskaan aliarvioida...

On myös hyvä osoittaa kykenevänsä asettumaan sosiaalityöntekijän asemaan. Kyky ottaa myös työntekijän asema huomioon saa yleensäkin aikaan sen, että saat asiakkaana hyvää palvelua. Jos tilanteessa osoittaa tuijottavansa vain omaa napaansa, kostautuu se varmasti. Sosiaalityöntekijän intresseissä on se, että neuvottelu sujuu mahdollisimman sopuisasti ja ratkaisuun päästään mahdollisimman nopeasti. Jos siis tällaisessa kokouksessa toinen osapuoli haluaa kehitellä riitaa, on se puhtaasti sinun etujesi mukaista – ainakin jos itse pystyt pitämään pääsi kylmänä ja viestiä tinkimättömästi pyrkimyksestä päästä lasten etujen mukaiseen lopputulokseen.

Tähän liittyy tosin kääntöpuoli: sosiaalitoimen edustajat voivat omien työpaineidensa vuoksi pyrkiä liian nopeaan ratkaisuun, joka ei ole loppuun saakka harkittu. Usein näissä tapauksissa tarjottu ratkaisu on myös hyvin perinteinen ja isän kannalta huono. Tosiasiassa heidän ei pitäisi mitään ”tiettyä sopimusta” edes tarjota. Sopimus on vanhempien keskinäinen asia, mutta usein sosiaalityöntekijät ainakin epäsuorasti viestivät tiettyjen ”hyviksi koettujen” mallien paremmuutta.

On kenties typerää kerrata aikuisille ihmisille tiettyjä perussääntöjä, jotka liittyvät kaikkiin vuorovaikutustilanteisiin. Kuitenkin kättely, tervehtäminen yleensäkin, asiallisuus ja kiitoksen antaminen ovat niitä asioita, joilla kaikki asiakastyötä tekevät elävät – palkan kanssa kun on vähän niin ja näin. Eli sinulla ei ole mitään menetettävää, jos muistat nämä perusasiat. Ammatti-ihmiset eivät pidä sen enempää nöyristelystä kuin ylimielisestäkään asenteesta eli kerjäämään ei kannata lähteä, eikä titteleihin turvautua.

Pyydä tietoa vaihtoehdoista ja mahdollisuuksistasi

Vaikka itselläsi olisikin pohjatiedot menettelytavoista ja jopa lakipykälistä, samojen tietojen saaminen sosiaalityöntekijäiltä on kuitenkin aina parempi vaihtoehto. Heillä on päivitetty tieto asioista ja on olennaista, että myös osoitat kunnioittavasi saamiasi tietoja ja heidän asiantuntemustaan.

Vaikka inhimillinen perusote on hyvä säilyttää myös viranomaisten kanssa, on yhtä tärkeää tehdä selväksi, ettei sinua voida viedä kuin pässiä narussa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että *tarvittaessa* pystyt vetoamaan lakeihin ja asetuksiin sekä oikeuskäytäntöihin ajaessasi omaa ja lastesi etua. Näiden asioiden tuntemusta ei kannata mainostaa liikaa, asiantuntija haluaa kuitenkin päteä roolissaan ja siihen on syytä antaa myös mahdollisuus. Voit aina kysyä työntekijän perusteluita näkemyksilleen.

Siksi on hyvä tutustua valmiiksi lainsäädäntöön kirjallisuudesta ja esim. internetistä löytyvästä Finlexistä (www.finlex.fi), soittaa lakipuhelimeen (0100 86 200) tai konsultoida käytettävissä

olevia juristeja. Kannattaa kuitenkin muistaa että joku voi olla loistava asianajaja vaikkapa rikosasioissa mutta siitä ei ole paljon apua perheoikeuteen liittyvissä asioissa. On hyvä muistaa, että juristi voi ajaa myös omaa etuaan ehdottaessaan esim. jutun viemistä oikeuteen. On myös hyödyllistä keskustella sellaisten henkilöiden kanssa, joilla on eroprosessista henkilökohtaisia kokemuksia, vaikka jokainen tapaus tietyin osin ainutlaatuinen onkin.

Perusoikeuksiasi on mm. se, että sinulta ei voida vaatia oikopäätä mitään paperia allekirjoitettavaksi, vaan sinulla on mahdollisuus asiaa rauhassa miettiä ja konsultoida muita ihmisiä. Sosiaalitoimessa tehty sopimus on *periaatteessa* juridisesti sitova mutta käytännössä sillä ei ole paljonkaan painoa. Jos toinen osapuoli ei sitä noudata, ei asiasta seuraa minkäänlaisia sanktioita ilman oikeuslaitoksen ratkaisua esim. tapaamisoikeuden täytäntöönpanosta, ja sittenkin toinen osapuoli voi venkoilla asioissa usein seuraamuksitta.

Keskeiset oikeutesi liittyvät tietysti yhteiseen ja mahdolliseen erilliseen omaisuuteen kotisi mukaan lukien, mutta näistä asioista ei sosiaalitoimessa olla kiinnostuneita lukuun ottamatta kenties asumisratkaisuja. Lasten osalta oleellinen asia on se, onko lapsi yksin- vai yhteishuoltajuudessa, kumpi on lähivanhempi, miten etävanhemman tapaamisoikeudet järjestetään ja mikä on elatusavun määrä. Viimeksi mainitusta on valmisteilla oikeusministeriössä ohjeistus keväällä 2006, tällä hetkellä tällaista ohjeistusta ei edes ole olemassa, joten neuvotteluvara on melkoinen.

Sinun ei tarvitse olla näissä asioissa asiantuntija, riittää että tiedät sen, mistä asioista olet oikeastaan sopimusta tekemässä ja sen jälkeen hankit tarvittavat ohjeet sosiaalityöntekijöiltä tai muilta asiantuntijoilta. Voit varautua siihen, että keskeisistä asioista ei yleensä vähänkään riittäisissä tapauksissa päästä sopimukseen yhdellä istumalla. Ensisijaisen tärkeää on se, että pidät sovituista neuvonpitoajoista kiinni.

Olosuhdeselvitykset ovat usein hyvin ratkaisevia lasten huollosta annettujen lausuntojen kannalta. Käytännössä se tarkoittaa sosiaalitoimen kotikäyntiä niin, että lapsi (lapset) ovat vanhemmalla tuolloin kotona hoidossa. Eli jos isällä on jo oma asunto, olosuhdeselvitykseen kuuluva kotikäynti olisi tehtävä myös isän kotiin lasten ollessa paikalla. Tämä on lähtökohta, josta kannattaa ehdottomasti pitää kiinni. Käytännössä tästä kuitenkin helposti luistetaan, eli käydään vain toisen osapuolen kotona lasten ollessa paikalla. Tasa-arvoinen kohtelu on kuitenkin ennakoedellytys luotettavalle olosuhdeselvitykselle ja sen arvo voidaan kiistää, jos molempia vanhempia ei tässä suhteessa kohdella samalla tavalla. Olosuhdeselvitykseen kannattaa ehdottomasti panostaa, työesteet eivät tässä yhteydessä saisi painaa mitään.

Olosuhdeselvityksessä yksinkertaisesti arvioidaan ulkoiset kasvatuspuitteet, mutta sen avulla kerätään myös tietoa lasten ja vanhemman välisestä vuorovaikutussuhteesta eli esim. siitä, miten hyvin kykenee lasten kanssa keskustelemaan ja heidän tarpeensa ottamaan tilanteessa huomioon. Monelle voi tällainen tupatarkastus tuntua tunkeilulta, mutta siihen on vain mukauduttava ja hyödynnettävä tilanne niin hyvin kuin suinkin. Tietenkin perusasioista (esim. kodin yleinen siisteys ja viihtyvyys) on syytä pitää huolta, mutta useimmiten enemmän ratkaisee se, että lapsille on ikätasoonsa nähden riittävät omat tilat käytettävissä ja ne ovat kasvun ja kehityksen kannalta asianmukaiset (esim. rauhallinen tila läksyjen tekemiseen).

Tunteet ja järki – järjettömät tunteet

Erotilanteessa on hankala pitää järkeä ja tunteita erillään, eikä siihen kannata ehdoin tahdoin pyrkiäkään. Kuitenkin sosiaalitoimessa asioidessa olisi hyvä kyetä säilyttämään tietynlainen viileys mahdollisimman pitkälle. Viranomaisten ammattikuvaan liittyy pyrkimys tähän ja siksi he ovat myös valmiimpia ottamaan puhtaita asiaperusteita vastaan kuin emootiohyökkyjä. Mitä rauhallisemmin osaa itseään vaikeassa tilanteessa ilmaista, sitä parempi. Sosiaalityöntekijät suojaavat usein itseään psykologisesti torjumalla voimakkaat tunneilmaisut – ne he jättävät

mielihyvin terapiaihmistien hoidettavaksi ja keskittyvät ainakin näennäisesti tosiasioihin ja muutoseikkoihin.

Ei kannata kuitenkaan väheksyä sitä, jos saa sosiaalityöntekijän myötätunnon heräämään, tällöin hän on valmiimpi sinua auttamaan ja kuuntelemaan. Miten myötätuntoa sitten herätetään? Asiassa pätee vanha totuus: kaikkia ei voi miellyttää kaiken aikaa, mutta useimpia jonkin aikaa. Samat keinot eivät päde kaikkiin, yksi tykkää äidistä, toinen tyttärestä. Myötätunnon määrä on jo valmiiksi työntekijöilläkin yksilöllinen, mutta oleellista on antaa mahdollisuus asettua tilanteessa sinun asemasi. Tässä piilee myös miesten heikkous, naistyöntekijöiden on toki helpompi samaistua äiteihin, etenkin jos heillä on itse kokemusta vanhemmuudesta ja erotilanteesta. Tilannetta voi yrittää hieman tasoittaa tuomalla esiin sen, että ymmärtää myös puolison tunteet ja toiveet tilanteessa, vaikka erimielisyyksiä olisikin.

Tilapäisjärjestelyt

Tilapäisratkaisuja tarjotaan usein erotilanteessa lääkkeeksi pattitilanteisiin. Niissä piilee kuitenkin usein kohtalokas sudenkuoppa. Miehet mukautuvat niihin aivan liian helposti – onhan kyse vain ”tilapäisratkaisusta”, ja tilannetta katsotaan sitten tuonnempana uudelleen, kun se on niin sanotusti rauhoittunut. Tämä on ansa. Tilapäisratkaisusta muodostuu miltei poikkeuksetta pysyviä – myöhemmin näet vedotaan tilanteen vakiintumiseen, eli siihen, että olisi lapsen edun vastaista muuttaa näitä järjestelyjä, joihin lapsi on jo tottunut. Täytyy muistaa, että tällaiset tilapäisratkaisut kestävät useimmissa tapauksissa jopa vuoden – viisivuotiaan lapsen elämästä se on jo viidesosa. Käräjäoikeudet ovat hyvin tukossa ja ”tilapäisratkaisut” voivat kestää tätäkin pidempään.

Tilapäisratkaisuun täytyy asennoitua miltei poikkeuksetta pysyvänä ratkaisuna eli huoltajuusratkaisu ja tapaamisoikeuksista sopiminen tehdään tosiasiallisesti usein jo tässä vaiheessa, eli jos haluaa saada toiveidensa suuntaisen ratkaisun, on siihen panostettava jo tässä vaiheessa. Toki on paljon paineita siihen, että asiaan täytyy jokin väliaikainen ratkaisu tehdä – lapsia ei voida kahtia jakaa tai puolittaa, vaikka joskus tuntuu vanhempien tähän tähtäävän. Mutta asiassa on siis oltava tarkka jo tässä vaiheessa ja lähteä siitä, että tilannetta on myöhemmin erittäin hankala muuttaa ja uusia päätöksiä haettaessa myös rahaa palaa erittäin paljon.

Tilapäisratkaisuun sisältyy kuitenkin myös positiivinen mahdollisuus, jota ei aina tajuta käyttää hyödyksi. On mahdollista että tässä asiassa on tulossa muutoksia tulevaisuudessa jo lainsäädännön tasolla. Tuoreessa erotilanteessa tunteet käyvät usein kuumina, eivätkä vanhemmat osaa nähdä tilannetta kokonaisuutena niin, että he keskinäisen arvovaltataistelun tiimellyksen keskeltä aidosti havaitsisivat lasten kannalta parhaan mahdollisen ratkaisun. Norjassa ja Ruotsissa lainsäädäntö on tältä osin meitä edellä.

Vanhempia ei mikään estä tekemästä keskinäistä sopimusta vaikkapa vuodeksi, jonka aikana voitaisiin rauhassa arvioida tilanteen kehittymistä ja etsiä aidosti parasta mahdollista ratkaisua. Tämä tosin edellyttää vanhempien välistä yhteistyökykyä ja mahdollisuutta sopia myöhemmin asioista aidosti puhtaalta pöydältä ja miksei myös tarkistaa sopimusta myöhemminkin. Nykyjärjestelmä ei kuitenkaan tätä vaihtoehtoa juuri tue, itse asiassa sosiaalitoimen ollessa mukana neuvotteluissa tätä vaihtoehtoa ei esiin tuoda, ja lisäksi on siis muistettava tilapäisjärjestelyihin sisältyvä sudenkuoppa.

Vaimoni on hieno immeinen

Käytännössä eroaminen tarkoittaa sitä, ettei enää voi asua yhdessä puolisonsa kanssa. Kuitenkin vanhempien keskinäiset välit vaikuttavat lapsiin ja vanhempien on löydettävä luonteva tapa elää eron jälkeen niin, etteivät lapset joudu vaikeaan välikäteen ja lojaalisuusristiriitaan. Lapset saattavat kokea, että ero on jotenkin heidän syytään, ja henkinen piina erityisesti eron alkuvaiheessa tilanteen ollessa epäselvä, on erityisen raskas. Kerro lapsellesi, että kyseessä on vanhempien riita, eikä

lapsesi ole tehnyt mitään pahaa, eikä ero ole lapsen syy. Tämä viesti kannattaa toistaa riittävän useasti, yksi kerta ei riitä. Lapselle on tärkeää varmuus siitä, että hänellä säilyvät molemmat vanhemmat eron jälkeenkin – hänellä on vain jatkossa kaksi kotia. Jos vanhemmat pystyvät näitä asioita yhteisymmärryksessä lapselle viestimään, on ero lapselle paljon helpompi.

Edellä mainitut asiat ovat niitä, jotka sinun on viestittävä myös sosiaalityöntekijöille. Tehdessään tilanearviota he arvioivat väistämättä sitä, kumman käytös kuormittaa enemmän lapsia. Siksi kaikki viestit, joiden avulla tuot esiin kykysi asettua lapsen asemaan ja myös haluaisi toimia näissä asioissa yhteistyössä ex-kumppanisi kanssa, ovat tärkeitä.

Usein erotilanteessa houkutus kiistakumppanin mustamaalaamiseen on suuri, mutta juuri yhteistyökyvyn osoittaminen – mikä edellyttää ex-vaimon edes joidenkin hyvien ominaisuuksien esiintuomista - on tärkeä seikka, joka vaikuttaa samaasi kohteluun. Paljastat loppujen lopuksi paljon itsestäsi siinä, miten ex-puolisoasi luonnehdit. (Jos kuvaat hänet täysin mahdottomaksi ihmiseksi, kertoo se jotakin myös omasta arvostelukyvystäsi. Mikäli etsit hänestä pelkkiä huonoja puolia, kertoo se jotakin myös omasta maailmakuvastasi ja ihmiskäsityksestäsi. Kun viestit toisesta vain pahoja puolia, tulet väistämättä nostaneeksi itseäsi (perusteettomasti). Jos toinen on vaikea luonne, kerrot myös siitä, että yhteistyö hänen kanssaan on mahdotonta – ja se ei yleensä edistä sitä, että päästäisiin hyvään yhteishuoltajuuteen.) Eli pelkkien huonojen puolien esiin nostaminen ei toimi sen paremmin sinun kuin lapsiesikaan eduksi. Tietenkään toista ei kannata pyhimykseksikään kuvata, mutta varmasti voit kehua häntä - edes sellaisista ansioista - jotka eivät ole vanhemmuuden kannalta ratkaisevia.

Yhteistyökyky ja muiden mielipide

Edellä viitattiin jo yhteistyökyvyn osoittamisen tärkeyteen. Valitettavan usein toisen osapuolen yhteistyökyvyttömyys on palkittu yksinhuoltajuudella, mutta tässä asiassa on tapahtumassa hiljalleen muutos sosiaalitoimen ja oikeuslaitoksen toimintakulttuurissa. Yhteistyökyvyn osoittaminen sekä ex-kumppanin että viranomaisten suhteen on tärkeää. Yhteistyökyky tarkoittaa käytännössä ”tiukkaa joustavuutta”: perusasioista ei tingitä, mutta ”muotoseikkoihin” ei kannata takertua. Kokonaisuus ratkaisee, ei se, ovatko tapaamiset parittomina vai parillisina viikkoina. Sosiaalipoliittisen itsemurhan voi tehdä esim. siten, että ilmoittaa viranomaisille ettei aio pitää aiemmin sovitusta kiinni. Juridinen itsemurha on se, jos ilmoittaa, ettei aio tuomioistuimen päätöksiä noudattaa.

Vaikka pääroolissa ovat varsinaiset perheenjäsenet eli vanhemmat ja lapset, voi kuitenkin olla avuksi tuoda myös **tarkkaan harkitusti** ulkopuolisten arvioita esiin. Tällaisia arvioita voi saada esim. sukulaisilta, ystäviltä, päiväkodista ja koulusta. Niiden painoarvo ei välttämättä ole kovin suuri, mutta joskus tällaiset lausunnot voivat tasapeli-tilanteessa painaa vaakakuppiä ratkaisevasti.

Lopputulokseen vaikuttavia asioita

Olennaista on näkemysesesi lapseen parhaasta eron jälkeen ja kykysi tuoda tämä näkemys perustellusti ja uskottavasti esiin. Perusteluista täytyy käydä läpi se, miksi lapsen olisi parasta asua luonasi tai miksi tapaamisjärjestelyt olisivat tietynlaiset. Lähtökohtana on se, että järjestelyt takaavat lapsen elämän säilymisen mahdollisimman muuttumattomina lähtötilanteeseen nähden, kun perhe vielä oli yhdessä.

Kun isä haluaa lähivanhemmaksi eron jälkeen, on tietysti ensin vakavasti harkita todellisia kykyjään ja haluaan toimia lapsen lähihuoltajana. Onko todellinen motiivi lapsen etu vai mahdollisesti huoltajuuskiistan voittaminen, ja sen kautta oman elämänhallinnantunteen säilyttäminen? Kysymys voi vaikuttaa epäreilulta, mutta tätä asiaa sosiaaliviranomaiset kuitenkin pohtivat. Lapsen

lähihuoltajuus merkitsee väistämättä suuria muutoksia arjen päivittäiseen pyörittämiseen ja vaatii monien käytännön ongelmien ratkaisemista.

Ehkä tärkein asia on asuminen. Sinun on osoitettava valmiutesi hankkia lapsille sopiva asunto, tai mikä vielä parempaa, jäädä asumaan vanhaan asuntoon eroavan puolison muutettua pois. Sama pätee myös etävanhemmuuteen, viikonloppuisäkin tarvitsee riittävät tilat lastensa tapaamisille.

Olennaista on kyky taata lasten elämään jatkuvuutta ja turvalliset olosuhteet. On syytä muistaa, että esim. niin sanottu jaettu vanhemmuus, jossa lapset asuisivat vuoroviikoin kummankin vanhemman luona, vaatii toimiakseen jo maantieteellisen läheisyyden vanhempien välillä.

Asumisen lisäksi yhtä tärkeää on osoittaa kykynsä arjen pyörittämisessä. Naistyöntekijöillä voi omien kokemuksiansa perusteella olla varsin suuria epäilyksiä miesten kykyihin huushollin pyörittämisen suhteen, olipa kyse sitten ruoan laitosta, pyykkämisestä tai ylipäättään miehen kyvyistä toimia *pitkäjänteisesti* lasten kasvattajana. Näiden perusasioiden hallitseminen ja niihin liittyvät järjestelyt on syytä tuoda tarpeeksi selvästi esiin.

Arjen pyörittäminen tarkoittaa myös sitä, että pystyy työnsä järjestämään siten, että lapsi kykenee mahdollisimman selkeän päivä- ja viikkorytmin mukaan elämään. Jos työ ei tässä suhteessa olisikaan paras mahdollinen, on tärkeää tehdä selväksi se, että saa tarvittaessa lastenhoidon järjestymään. Kyky turvata pysyvät lastenhoitojärjestelyt on aina hyvä merkki. Lähtökohta on se, että sinulta odotetaan joustavuutta, ei lapsilta.

Kolmas tärkeä asia on vuorovaikutussuhde isän ja lasten välillä. Tätä asiaa onkin hieman vaikeampi arvioida, mutta sosiaalityöntekijät ovat kyllä melkoisen harjaantuneita näitä asioita havaitsemaan, ja siksi hommaa ei voi alkaa vasta erotilanteessa opettelemaan. Kyse on siitä, että lapsi kokee olonsa turvalliseksi isänsä seurassa, ottaa tähän kontaktia ja saa myös vastavuoroisesti tarvitsemaansa huomiota niin sanoina kuin tekoinakin. Nämä asiat kehittyvät lapsen varttuessa ja viettäessä isänsä seurassa riittävän paljon aikaa. Lapsia on myöskään täysin turha yrittää kouliu sosiaalityöntekijöitä varten, se näkyy kyllä hyvin epäsuotuisasti läpi. Mitä luonnollisempaa ja monimuotoisempaa tämä vuorovaikutus on, sitä parempi.

On myös tärkeä osoittaa kykenevänsä ottaa kunkin lapsen erityistarpeet huomioon riittävän hyvin. Tämä tarkoittaa sitä, että on valmis tarpeeksi satsaamaan esim. lastensa harrastuksiin ja takaamaan heidän kaveripiirinsä säilymisen. Samaa jatkuvuuden turvaamista voi osoittaa myös koulun ja päivähoitojärjestelyiden suhteen.

Lasten mielipide ja tutkimukset

Lasten mielipide erotilanteessa otetaan hyvin eri tavoin huomioon. Virallisesti heitä kuullaan kuitenkin vasta heidän täytettyään 12 vuotta, ja sittenkään pelkästään lapsen oma mielipide ei ratkaise sitä, kumman vanhemman luona hän virallisesti asuu.

Toisaalta tulee esiin tilanteita, missä lasten mielipiteeseen vedotaan hyvinkin voimakkaasti ja tarkoitushakuisesti tilanteissa, jossa tapaajavanhemman yhteydenpitoa lapsiinsa yritetään rajoittaa. Lasta ei tosiaankaan voi pakottaa etävanhempaa tapaamaan, eivätkä viranomaiset hevin lähde täytäntöönpanomääräyksiä toteuttamaan, vaikka siitä olisikin tuomioistuimen tuore päätös.

Lähtökohtaisesti lapsia ei tule saattaa tilanteeseen, missä he joutuisivat tällaisia ratkaisuja tekemään. On tietenkin tärkeää, että lasten mielipide otetaan huomioon, mutta se ei tarkoita sitä, että he joutuisivat asioista aikuisille kuuluvan vastuun kantamaan.

Sosiaalitoimen edustajille on kuitenkin syytä välittää mahdollisimman ensikätistä tietoa lasten ilmaistemista toiveista ja peloista. Jos lapset selvästi oireilevat, voidaan heille hakea tukea esim. perheneuvolasta, jossa voidaan tehdä myös lapsille psykologiset tutkimukset, joiden tulokset voivat osaltaan vaikuttaa lastenvalvojien tekemään lausuntoon.

Perheneuvolat ovat osa sosiaalitoimea ja siten niissä työntekijät ovat pääsääntöisesti myös naisia. Perheneuvolaan tai pari- ja perheterapiayksikköön voi hakeutua jo ennen erotilannetta perheongelmien vuoksi. Mies saa papukaijamerkin jo siitä, jos ottaa ongelmatilanteessa ensimmäisenä yhteyttä perheneuvolaan ja osoittaa halunsa työskennellä perheen pitämiseksi ehjänä. Tällöin asiasta syntyy merkintä asiakastietoihin ja sillä voi olla merkitystä myöhemmin esim. tehtäessä lastenpsykologiset tutkimukset. Myönteinen mielikuva on mahdollista siis luoda jo ennen erotilanteen kärjistymistä. On erittäin tärkeää, että olet esim. itse viemässä lapsen tutkimuksiin tai terapiaan, jos siihen on jostakin syystä aiheutta.

Elatusapu

Elatusapukysymykset kannattaa ehdottomasti pitää täysin erillään huoltajuus-, lähivanhemmuus- ja tapaamisoikeuskysymyksistä, vaikka ne yhteen pitkälti kuuluvatkin. Elatusavusta on tulossa vuonna 2006 uusi ohjeistus, joten tässä yhteydessä käsittelen asiaa vain lyhyesti.

Tällä hetkellä käytetään mm. laskentatapaa, jossa arvioidaan lapsen elatuksen käytettävän rahan tarve (yleensä 350-500 euroa kuussa), mistä vähennetään lapsilisä (n. 100 euroa) ja tämän jälkeen katsotaan vanhempien kaikki nettotulot yhteen ja niiden perusteella lasketaan lähivanhemmalle maksettavan elatusavun määrä. Jos isän nettotulot ovat 1000 euroa ja äidin 2000 euroa, nettotulot ovat yhteensä 3000, josta isän osuus 1/3 ja äidin 2/3. Kun lapsen elatukseen katsotaan tarvittavan 400 euroa, josta vähennetään 100 euroa lapsilisää, elatusavun tarpeeksi saadaan 300 euroa, josta siis 100 euroa isälle ja 200 euroa äidille, minkä äiti siis maksaa isälle, jos tämä toimii lähivanhempana.

Tämä laskentapa on vain suuntaa antava, asiasta käydään jatkossakin neuvottelut aina tapauskohtaisesti ja esim. huollettavien lasten lukumäärällä on myös merkityksensä, samoin kuin laajennetulla tapaamisoikeudella. Tällä hetkellä sopimusta voidaan uusia, jos tulotasossa tapahtuu noin 20 % muutos sopimushetken nähden.

Oleennaista on kuitenkin se, että neuvottelutilanteessa raha-asioiden ei anneta nousta hallitseviksi. Jos syntyy vaikutelma, että huoltajuuskiistassa ei taistellakaan lasten edusta, vaan rahasta, voi kyyti olla kylmää. Tästä syystä olisi hyvä hoitaa esim. ositusasiat (so. yhteisen omaisuuden jakaminen) rauhassa ja erillään muista ratkaistavista asioista.

Tulevaisuus

Usein neuvottelutilanteissa sekä vanhemmat että joskus sosiaalityöntekijätkin juuttuvat vatvomaan menneitä asioita. Parisuhdehistoria käydään läpi ja koetut vääryydet vyörytetään esille. Tässä asiassa on eduksi pitää kuitenkin huomio tulevaisuudessa – sen järjestämisestähän neuvotteluissa pohjimmiltaan on kyse.

Mitä myönteisemmin kykenee tuomaan esiin oman ja lastensa tulevaisuuden eron jälkeen, sitä paremmat mahdollisuudet on päästä toivomaansa lopputulokseen. Asioita, joita käsiteltiin **Lopputulokseen vaikuttavia asioita** osiossa, kannatta erityisesti painottaa. Mitä selkeämmän, yksityiskohtaisemman ja elävämmän kuvan tulevaisuudensuunnitelmistasi ja haaveistasi kykenet välttämään, sitä parempi. Psykologisesti on myös hyvä tuoda asiat esiin ikään kuin jo eläisit tulevaa elämää, jossa erokriisi on ohitettu ja elämä asettunut turvalliseen uomaansa.

Tätä palvelee asioiden konkretisoiminen: mielikuvat lasten kesän vietosta mukavassa mummolassa ja selkeät näkemykset vaikkapa tulevasta kouluvuodesta auttavat asiaa. Annat itsestäsi ja kyvyistäsi vanhempana häilyvän kuvan, jos tyydyt vain epämää räisiin viittauksiin siitä, että asiat varmaankin sitten joskus järjestyvät. Ei ole myöskään vaarallista ottaa esiin mahdollisia edessä olevia karikkopaikkoja: sinun on vain samalla kerrottava miten ongelmat olisi ajallaan parhaiten ratkaistavissa.

Lapsen etu

Lopuksi vielä kertauksen vuoksi tärkein asia: sinun täytyy kyetä vakuuttamaan viranomaiset kyvystäsi ajatella aina ensin lasten etua. Se taas onnistuu yleensä vain, jos todella aidosti ajattelet lastesi etua.

Lykkyä tykö! (Sitä tulet tarvitsemaan.)